

førkrigstidens, men også det varige niveau indtil Kalmarkrigen, der for årene 1610-24 bragte beløbet op på 37.000 daler årligt. To ting kan man mærke sig: For det første, at Syvårskrigen kostede rentemestrene 22% mere end Kalmarkrigen, og for det andet, at der var et varigt stigende udgiftsniveau efter 1570.

Og begge dele bliver naturligvis hovedtemaer i Jørgen Barfods redegørelse for perioden 1536-88. Ligesom genrejsningen af retssikkerheden til lands, der lå den ny regering meget på sinde, måtte farvandene renses for sørøvere – det tog Christoffer Trundsen og Christoffer Huitfeldt sig af – og farvandene måtte sikres ved patruljering, sømærker og fyr, hvortil kom to sæt »skibsartikler« (1536 og 1543) samt Frederik II's søret 1561 (s. 54ff., 81ff., 154f. og kapitel 9).

Dernæst medførte erhvervelsen af Øsel og situationen i Østersøen, at magten over både dette og de danske farvande – Østersøherredømmet kalder Barfod det – måtte blive kardinalpunkter, symbolsk markeret ved Peder Munks udnævnelse til rigsadmiral 1576. Hvorfra pengene kom, kan vi kun gisne om – bortset fra Øresundstolden – men det vil være nærliggende at antage, at de midler, der blev frigjort ved lensreformerne, blandt andet har medgået til disse formål, den bevidste flådeoprustning.

Et par år forinden – 1574 – havde man påbegyndt reorganisationen af den adelige rostjeneste (ved en mønstring), fordi hertug Adolf af Gottorp raslede med sabelen. I alle taksationer fra 1587/88 – atter under en international krise – til 1624 optræder adelige, som »tjener hans majestæt til søs«; det betyder ikke – som hidtil antaget – at deres godsmængde forbliver ukendt, men at smågodsejere tjente som søofficerer personligt, formentlig et levn fra middelalderen. Begge dele hører således med til billedet af sømagtens konsolidering, ligesom endelig professionaliseringen medførte, at rigsmarsk- og rigsadmiralembetet ikke blev forenet på ny efter 1596; for den aldrende Peder Munk blev posten snarest en sinecure.

Presseanmelderne af Barfods arbejder har besværet sig over manglende redegørelser for mandskabets materielle og rettlige vilkår, som naturligvis er vigtige; her syner disse forhold ikke meget, men en stor del af skylden ligger i kilde-materialet. Barfod har lagt hovedvægten på det politiske og militære forløb og på den tekniske udvikling; og resultaterne – især i andetbindet – forekommer anmelderen velunderbyggede og overbevisende.

E. Ladewig Petersen

NYERE TID

Poul Lindegård Hjorth og Marita Akhøj Nielsen – under medvirken af Inge-lise Nielsen (udg.): *Leonora Christinas Jammers Minde. En diplomatarisk udgave.* (C.A. Reitzels Forlag, 1998). 78 + 286 s., 450 kr.

Om Leonora Christina, grevinde af

Slesvig, gift med Corfitz Ulfeldt, er meningerne fortsat delte. Men næppe nogen er i tvivl om, at hendes fængselskrønike »Jammers Minde« er en juvel i dansk barokprosa. En diplomatarisk udgave må derfor hilses velkommen, og da især når den hviler i så kyn-dige hænder, som her er tilfældet. Lin-

degård Hjorths indledning opridser manuskriptets skæbne i de eksilerede Ulfeldters eje, indtil en efterkommer, grev Johann Nepomuk Waldstein-Wartenberg, opnåede kontakt til den danske gesandt C.F. Falbe, der 1868 fik indlånt manuskriptet til Danmark, hvor ægtheden bekræftedes. Derpå udsendte den unge, da ret uprøvede Birket Smith utrolig hurtigt sin første udgave af værket (1869), som snart måtte genoptrykkes, hvad der gav mulighed for fortsatte rettelser (i 3. udgave 1885 således i iagttagelser om de forskellige faser i tekstens tilblivelse).

Efter Første Verdenskrig blev Otto Andrup 1920 i stand til at erhverve manuskriptet for Frederiksborg Museum. Hans første tekst (1926) var nok tænkt som »folkebog« (med en konservativ normalisering a la »et guldalderdansk«), men til gengæld udsendte han i 1931 et facsimiletryk (bekostet af den fortjenstfulde apoteker Sibbersen).

Endelig udsendte Brøndum-Nielsen (også i 1926) sin udgave, givet også tænkt som »folkebog« (den kom på det dengang kendte Martins Forlag), som her behandles respektfuldt-kritisk, især med henblik på sine ret uigennemskuelige editionsprincipper, en udgave, som selveste Sprog- og Litteraturselskabet 1949 genudsendte sammen med den af Bøggild-Andersen oversatte (franske) selvbiografi med flere relevante aktstykker, også snart udsolgt og genoptrykt.

Er der således ikke mangel på udgaver og udgivelsesprincipper (eller mangel på samme), er det først nu, at der i 300-året for den berømte dames død kommer en tekstkritisk edition udgivet efter alle kunstens regler, og dette forklarer det typografisk lidet skønne princip at lade editionens paginering følge originalmanuskriptets og det helt ned i linieskift – altså ledsaget af det heldigvis obligatoriske tekstkritiske no-

teapparat (såvel med forfatterens egne rettelser og tilføjelser som udgiverens egne, moderate, rettelserforslag, især ved vitterlige fejlskrivninger).

Derpå tager Marita Akhøj Nielsen fat på manuskriptets ydre form med hjælp fra konservator Ingelise Nielsen med hensyn til papirets vidnesbyrd, og det fremgår her, at Andrup var på rette spor, når han hævdede, at der var tale om Amsterdampapir. Det viser sig ganske vist at være møller i Sydvest-Frankrig, hvis papir dog netop produceredes for hollandske købmænd (således en Abraham Jansen, hvis initialer hyppigt optræder).

Igen tyder papir, læg, blæk m.m. på, at bogens første del er skrevet i selve Blåtårn 1674, medens fortsættelsen, eller måske snarere redaktionen af resten, må stamme fra tiden efter løsladelsen i 1685.

Til slut redegør Lindegård Hjorth instruktivt for de her valgte editionsprincipper, og efter disse 78 sider (pagineret med romertal) følger tekstens 256 sider efterfulgt af et antal løse sedler, læg m.v., der ofte er svære at placere.

Man imødeser med spænding det lovede andetbind, der ud over tekst- og realkommentar også vil indeholde en række relevante aktstykker. Men ikke blot manuskripter har deres skæbne, det gælder også editioner. Næsten umiddelbart efter denne fornemme udgaves færdiggørelse har vi mistet en af dens hovedkræfter, Poul Lindegård Hjorth, et tab, der ikke vil være let at erstatte.

Troels Dahlerup

Ole Degn (udg.): *Kancelliets Brevbøger 1651 vedrørende Danmarks indre forhold i uddrag*. (Rigsarkivet, 1996). 486 s., 375 kr.

Udgivelsen af *Kancelliets Brevbøger 1651* repræsenterer både kontinuitet og fornyelse. Kontinuiteten viser sig ikke